

Trauman monet kasvot

Trauman kuvaamista kuvataiteen keinoilla

LAB-ammattikorkeakoulu

Kuvataide (AMK)

2022

Frida Rauske

Tiivistelmä

Tekijä(t) Rauske, Frida	Julkaisun laji Opinnäytetyö, AMK	Valmistumisaika 2022
	Sivumäärä 18	
Työn nimi Trauman monet kasvot Trauman kuvaamista kuvataiteen keinoilla		
Tutkinto ja koulutusala Kuvataide (AMK)		
Toimeksiantajan nimi, titteli ja organisaatio (jos opinnäytetyöllä on toimeksiantaja)		
Tiivistelmä Taiteellinen produktio kuvasi ja tutki voiko trauman nähdä ja miltä se voisi näyttää kasvoilla. Päämateriaali oli väritön lasi, josta tehtiin pienikokoisia lasikasvoja 52 kappaletta kivityöstön menetelmillä. Lasipalojen pintaan luonnosteltiin kasvonpiirteitä. Teos esitettiin installaationa käyttäen ilmaisuun valoa, jonka avulla teoksesta syntyi heijastuksia ja varjoja näyttelytilaan.		
Asiasanat asiasana, asiasana, asiasana		

Abstract

Author(s) Rauske, Frida	Type of Publication Thesis, UAS	Published 2022
	Number of Pages 18	
Title of Publication Many faces of trauma Illustration of trauma with visual arts		
Degree and field of study Visual arts (UAS)		
Name, title and organisation of the client (if the thesis work is commissioned by another party)		
Abstract The artistic production explored whether trauma could be seen on a face and what it might look or feel like. The main material was colorless glass, and 52 small-sized glass faces were made by using stone working methods. Features were sketched on the surface of the glass pieces. The work was an installation and by using light, art-works created reflections and shadows in the exhibition space.		
Keywords keyword, keyword, keyword		

Sisällys

1. Johdanto.....	1
2. Mielenterveys taiteen pohjamaalina	2
2.1. Taiteilija ja mieli.....	2
2.1.1. Alitajunta	2
2.1.2. Traumaattiset kokemukset näkyvillä taiteilijoiden tuotannossa	3
3. Produktio ja esillepano	5
3.1. Produktio	5
3.1.1. Kasvot.....	5
3.1.2. Lasi	7
3.2. Tekotapa	8
3.3. Installaatio	11
4. Yhteenveto ja pohdinta	16
Lähteet.....	17

1. Johdanto

Taiteellinen produktio käsitteli ja tutki voiko traumaa nähdä ja miltä se voisi näyttää kasvoilla. Vai näyttääkö trauma miltään. Käytöksessä saattaa nähdä merkkejä traumakäyttäytymisestä ja merkkejä yhdistelemällä trauman syntyä voi ymmärtää. Voiko traumaattiset kokemukset nähdä päällepäin? Teosta työstäessä heräsi kysymys, käsitteleekö taiteilija teoksissaan alitajuisesti mahdollisia traumoja? Pystyykö itseilmaisusta erottamaan traumakäytöksen?

Mielenterveys on puhuttanut ja ollut esillä sosiaalisen median alustoilla, ja tieto on saavuttanut yhä useampia samalla purkaen siihen liittyvää stigmaa. Mielenterveysongelmiin liittyvää häpeää koitetaan poistaa ja keskustelua avata. Trauma on noussut isoksi osaksi keskustelua. Trauma voi olla henkinen tai ruumiillinen, se syntyy usein hallitsemattomista tilanteista, joissa mielen puolustusmekanismit reagoivat. Mieli puolustautuu piilottaen traumojen syyt mieleen ja pieniä pirstaleita näkyy käyttäytymisessä ja toiminnassa.

Opinnäytetyöllä pyrittiin ilmaisemaan trauman hallitsemattomuutta ja näkymättömyyttä käyttäen lasia materiaalina. Lasi on paikoin arvaamaton työstettäessä ja särkyvä, kuin ihmismieli. Raapustetut luonnosmaiset kasvopiirteet lasipalojen pinnalla ovat naamiona mielessä tapahtuvalle kamppailulle, mikä harvoin näkyy päällepäin. Teoksella kuvattiin trauman henkistä puolta ja myös sen näkymättömyyttä. Aihetta käsiteltiin installaationa varjojen, sekä heijastusten avulla. Installaatio koostui useista, erikokoisista lasikasvoista. Lasipaloihin raapustamalla piirrettiin kasvojenpiirteitä, mitkä näkyivät varjoissa. Lasikasvot esitettiin pyöreään lasilevyn päällä, alla ja osittain ulkopuolelle aseteltuina. Osa kasvoista oli kuperia ja ne toimivat lasitason alla kannatellen teosta irti lattiasta, jolloin varjot toistuvat parhaiten. Tekotapa sekä materiaali tukivat aihetta jo työstäessä. Materiaali kerättiin säilyke- ja kastikelasipurkeista tai kierrätyskeskuksista. Teosta tehdessä lasia rikottiin, sahattiin ja muotoiltiin kivityöstön menetelmiä käyttäen.

Traumat, ja mielenterveys, näkyy eritavoin ja se ohjaa käyttäytymistä. Terapian avulla traumoja voi käsitellä ja ymmärtää käyttäytymistä vaikeissa tilanteissa, jotka laukaisevat trauman. Syyt ovat esillä mutta silti piilossa.

Mielenkiinto usein kiinnittyy asioihin, joihin voi samaistua tai jotka koskettavat. Kun taiteilija esimerkiksi maalaa omaa mielenmaisemaa, käsitteleekö hän jotakin alitajunnassa. Myöhemmin teosta tutkiessa saattaa ymmärtää mitä tehdessä yritettiin käsitellä.

Voiko jokin taideteos laukaista trauman tai auttaa sen käsittelyssä?

2. Mielen terveys taiteen pohjamaalina

2.1. Taiteilija ja mieli

Taiteilija ja mieli osio keskittyy taiteilijan ja taiteenkokijan hyvinvointiin. Taiteista puhutaan usein hyvinvoinnin edistäjänä ja terveyteen vaikuttavana tekijänä tai välineenä. Taiteen ja kulttuurin on tutkittu vaikuttavan mielen terveyteen ja positiiviset vaikutukset näkyvät myös fyysisesti, sekä ehkäisevät joitakin sairauksia. Taiteen arvon katsotaan perustuvan sen hyvinvointivaikutuksiin yhteiskunnassa, sekä rahoitusta perustellaan edellä mainituilla. Vähemmän keskustelua käydään taiteilijoiden hyvinvoinnista. Keskustelu taiteen arvosta vain hyvinvoinninvälineenä on ongelmallista. Kritiikki hyödyllisyydestä lokeroi taiteenalat ja niiden valtavan potentiaalin ahtaaseen muottiin. (Aholainen ym. 2021, 564–568.)

Taiteen tekemisen hyödyllisyyttä potilaiden ymmärtämisessä alettiin virallisesti käyttää 1900-luvulla, mutta potilaiden tekemiä teoksia on käytetty ymmärtämään diagnoosia jo 1800-luvulta. Alettiin puhua taideterapiasta, jota nykyisin käytetään muun muassa psykoterapiassa. (Taideterapia 2022.)

Jotkin taidetyylit ja –suuntaukset ovat pyrkineet kuvaamaan sekä ymmärtämään ihmisen mieltä. Surrealismiin tavoite oli vapauttaa taide ja taiteilijat. Ensimmäisen maailmansodan jälkeen syntynyt surrealismi pyrki oivalluksiin ylitodellisuudessa ja ymmärtämään alitajuntaa. Maailmansodan aiheuttamat kauhut ja traumat synnyttivät taidetyylejä, joilla oli yhteistä logiikan unohtaminen ja ihmismielen tutkiminen, sekä vapauttaminen. Edellä mainittuja on mahdollisesti käytetty käsittelemään traumoja. (Kookas.fi 2022.)

2.1.1. Alitajunta

Alitajunta liittyy keskeisesti trauman käsittelyyn, tiedostamatta mieli puolustautuu ja piilottaa traumaattiset kokemukset. Ihmiset voivat käsitellä traumojaan taiteen avulla tiedostamattaan tehden taidetta ilmaistakseen tunteita ja asioita, joita ei voi sanoittaa. Taiteilijan tuotanto voi tutkia hänen menneisyyttään ja kokemuksiaan tunne-elämässä, sekä käsitellä näitä. Emme ymmärrä täysin kuinka eri kokemukset jää mieleen. Sama tapahtuma on erikokemus jokaiselle, pienet asiat voivat traumatisoida toisen. Alla oleva teksti on psykoterapeutti Elina Rehmosen kuvaus trauman käsittelystä. Teksti on lähtökohtana opinnäytetyölle.

Pyrimme toimimaan aina loogisesti suhteessa omiin kokemuksiimme. Traumaattiset tapahtumat varastoituvat kehoon ja mieleen irrallisina pirstaleina, joissa ei tunnu olevan järkeä. Järki ja tunteet voidaan yhdistää prosessoimalla ikäviä muistoja siten, että pirstaleista muodostuu ymmärrettävä kokonaisuus. Sen myötä voimme hyväksyä tapahtuneet tapahtuneiksi ja jatkaa elämäämme. (Rehmonen, 2021.)

Trauma voi myös syntyä pitkän ajan saatossa ja aiheuttaa traumaattista stressiä, joka voi johtaa esimerkiksi traumaperäiseen stressihäiriöön, PTSD. Trauman saattaa laukaista ulkoiset ärsykkeet, jopa hajut tai kuvat. Traumaattisen tapahtuman kokeneen ihmisen käytös saattaa muuttua ja oireilu voi olla fyysistä. (Suomen EMDR-yhdistys 2019.)

2.1.2. Traumaattiset kokemukset näkyvillä taiteilijoiden tuotannossa

Traumaattisia kokemuksia läpi käyneiden taiteilijoiden tuotannoissa näkyy jälkiä traumoista. Belgialainen taidemaalari René Magritte maalasi paljon teoksia, joissa hahmoilla oli kasvojen peittona vaaleat kankaat. Kun Magritte oli nuori, hän näki hukuttautuneen äitinsä ruumin, jonka kasvat olivat peitossa löytöhetkellä. Tämä oli traumaattinen kokemus nuorelle mielelle ja tuotannossaan myöhemmin hän todennäköisesti käsitteli äitinsä itsemurhaa kuvaamalla maalauksissa esitetyt hahmot, kasvat peitettynä. René Magrittea tyyliä on pidetty surrealistisena. (renemagritte.org.) Alla oleva kuva on René Magritten teossarjasta The Lovers.

Kuva 1. René Magritte, The Lovers (renemagritte.org)

Kuvataiteilija Frida Kahlon inhorealistiset omakuvat olivat usein synkistä aiheista kumpua-
via maalauksia. Frida Kahlo oli meksikolainen taidemaalari 1900-luvulla ja hänen

tekotapansa omaasi piirteitä surrealismista. Kahlon elämän varrella tapahtui useita traagisia asioita. Lapsena hän sairasti polion ja sittemmin joutui liikenneonnettomuuteen. Aikuisena pahasti traumatisoinut keskenmeno on ollut Henry Ford Hospital nimisen teoksen taustalla, kuva alla. Aiheen tuska ja trauma tulee esiin vahvasti teoksen kautta.

Kuva 2. Frida Kahlo, Henry Ford Hospital (fridakahlo.org)

3. Produktio ja esillepano

3.1. Produktio

Opinnäytetyön aihe oli selkeä kuvataidelinjan ensimmäisestä kouluvuodesta alkaen. Taiteellisen työn oli tarkoitus kuvata mielenterveyttä jollain taiteen menetelmällä. Aihe tarkentui traumaan ja miltä trauma näyttää kasvoilla. Teoksessa esillepano oli tärkeässä osassa. Teos installoitiin esityspaikkaan ja installaatio koostui 52:sta eri laseista muotoillusta kasvoista, sekä halkaisijaltaan 80 cm pyöreästä lasilevystä.

Traumatisoitunut ihminen ei aina tiedä olevansa traumatisoitunut ja trauman syyt voivat selvitä vasta vuosien terapian ansiosta. Trauma ohjaa vahvasti käyttäytymistä ja usein konfliktitilanteet laukaisevat trauman. Mieli puolustautuu hallitsemattoman tilanteen vuoksi ja myöhemmin elämässä traumatisoitunut ihminen reagoi tietyllä tavalla tilanteisiin, joissa ei voi olla kontrollissa ja joita ei voi hallita. Usein traumatisoiville tilanteille on tyypillistä niiden hallitsemattomuus. Lapsuudessa tapahtuneet traumat, eivät tarkoita aina välttämättä fyysisistä väkivaltaa kotona, vaan voivat johtua esimerkiksi lapselle asetetuista liian kovista vaatimuksista. Vanhempien vanhemmiltaan opitut käytösmallit ja tavat siirtyvät seuraaville sukupolville, sekä hyvässä, että pahassa. Näitä malleja on saattanut ajaa oman elämän traumatisoivat tilanteet. Traumakäyttäytymisellä tahtomattaan saattaa aiheuttaa traumatisoivia tilanteita jälkipolville. (Mielipalvelut Oy, 2017.)

Mielenterveys on hyvin henkilökohtainen asia. Mielenterveydestä puhuminen on viime vuosina lisääntynyt ja siitä aiheutuvaa häpeää yritetään poistaa. Mielenterveysongelmat ovat yleisiä ja harva niiltä välttyy kokonaan. Produktiossa kuvattiin traumaa, miltä se voisi näyttää vai näyttääkö se miltään päällepäin. Ihmisestä ei voi tuntematta tietää onko tämä kokenut traumaattisen kokemuksen.

Teos kuvasi paineen alla syntynyttä traumaa, joka on huomaamaton ja monikasvoinen.

3.1.1. Kasvot

Kasvot ovat hyvin merkityksellinen ja vahva ilmaisutapa. Kasvoja on käytetty taiteen keinoin kuvaamaan eri tunnetiloja jo vuosisatoja. Muotokuvien tekotavat ovat muuttuneet eri taidesuuntauksien mukaan ja realismi vaihdellut. Muotokuvalla saatettiin viestittää vauraudesta ja teoksissa esitetyt henkilöt olivat ihailun kohteena. Muotokuvissa esitettiin täydellinen versio kuvatusta henkilöstä. (Tieteen termipankki 2020.)

Monin tavoin kasvot esitettiin kuin naamiona piilottaen vaikeat tunteet. Kasvot ovat realistinen keino esittää tunteita ja myös käytetty. Fyysiset tunneilmaisut ovat usein

hallitsemattomia ja näitä ovat muun muassa nauraminen ja itkeminen. Kielteiset tunteet ovat useimmille vaikeita hyväksyä ja se johtaa usein näiden tunteiden tukahduttamiseen. Lapsuudessa on saatettu suuttumuksesta rankaista ja lapsi oppii, että kielteiset tunteet ovat väärin ja syytä peittää. Tukahdutetut tunteet saavat pitkän ajan saatossa mielen solmuun, aiheuttaa stressiä ja voi johtaa mielenterveysongelmiin. Vaikeat tunteet pitäisi hyväksyä ja myös saada tuntea, sillä ne ovat osa inhimillisyyttä. (Jääskinen 2017; Suomen mielenterveys ry.)

Aivoissa tapahtuu tunnemyllerrystä ja kasvot parhaansa mukaan ilmentävät tunnetta tai vastaisuudessaan piilottavat tunteet. Produktiossa käsiteltiin trauman näkymistä kasvoilla eli naamiossa, joka piilottaa kokemamme. Trauma esitettiin tukahdutettuna, paineen alla ja pitkän ajan saatossa kasaantuneina tunteina monilla kasvoilla. Kasvot muotoiltiin lasista ja materiaalin mukaisesti, myös ihmismieli on hyvin hauras ja särkyvä. Läpinäkyvä lasi kuvasi tunteita, joita ei ole haluttu tai saatu näyttää vaan ne on piilotettu mieleen.

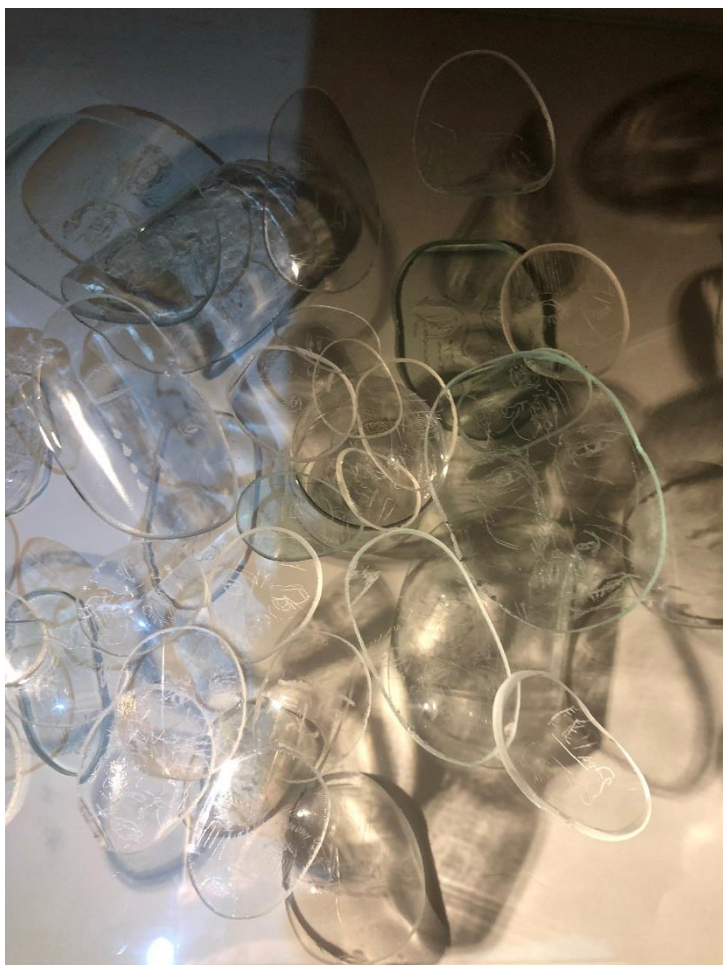

Kuva 3. Ensimmäiset lasikasvot

3.1.2. Lasi

Lasi on materiaalina mielenkiintoinen ja ikuinen. Lasin valmistuksen pääraaka-aineet ovat hiekka, sooda ja kalkki, joiden lisäksi ainesosia lisätään käyttötarkoituksen mukaan. Raaka-aineet sulatetaan 1000 asteessa. Suomen Keräyslasiyhdistys tiedottaa, että lasi on rajattomasti kierrätettävissä ilman, että sen laatu heikkenee tai kärsii. Värittömässä lasissa rautaksidin säännöstely ja lasin paksuus vaikuttaa vihertävään sävyyn. (Suomen Keräyslasiyhdistys; Nippon Sheet Glass Co. Ltd.; Vihtan Oy 2020; Lasi Lipponen.)

Teoksen materiaali oli läpinäkyvä lasi. Materiaali ilmensi merkittäväällä tavalla aihetta. Arvaamattomuuden ja helpon särkyvyyden vuoksi se sopi produktioon ja tuki aihetta trauman käsityksestä sirpaleisesta mielestä. Lasia kerättiin vuosien varrelta muun muassa kastike- ja säilykepurkeista irrottamalla etiketit ja pesemällä. Isompia laseja etsittiin kierrätyskeskuksista ja niitä valikoitui kehyslaseista, sekä pöytälaseista. Lasin läpinäkyvyys ja vesimäiset varjot sekoittuivat teokseen. Produktiossa oli tärkeää, että mitään materiaalia ei ostettu uutena. Teokseen sisältyy pyöreä lasilevy, jonka alla, päällä ja ympärillä oli sommiteltuina lasikasvoja. Katsojalle ei ollut selvää onko kasvot lasin alla vai päällä. Lasipurkeista saatiin kuperia kohtia hyödyntämällä naamiomaisia paloja, jotka myös kannattelivat lasilevyä, hauraudestaan huolimatta. Tämän tarkoitus oli luoda kuvaa paineen alla olevasta mielestä, joka voi särkyä milloin vain. Alla kuva ensimmäisestä teosinstallaatiosta valojen ja varjojen kanssa.

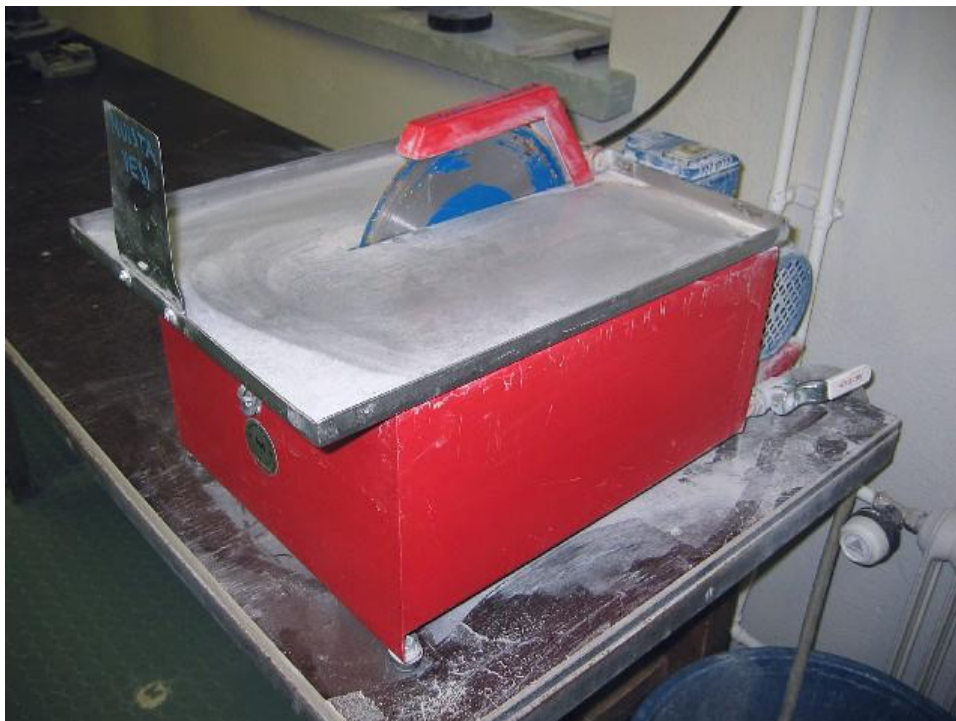
Kuva 4. Varjo ja valo testi

3.2. Tekotapa

Tekotavaksi valikoitiin kivityöstöön tarkoitettut välineet ja koneet. Tärkeintä lasia ja kiveä työstettäessä oli veden käyttö, se takasi myös turvallisen työskentelyn. Kivityöstön perinteiset, yksinkertaiset menetelmät sopivat myös lasin muotoiluun.

Kiven muotoiluun, tässä tapauksessa lasin muotoiluun, ja leikkaamiseen käytetään aina vettä. Leikkaamiseen käytettiin kivisahaa, joka sisältää raakatimantteja, mitkä leikkaavat kiveä tai lasia. Lasi on kiveä pehmeämpää ja työstö on huomattavasti nopeampaa. Työstettäessä voiman käyttö pitää olla vähäistä ja materiaalia ei pakoteta, vaan timanttiterän annetaan leikata hiljalleen. Asianmukaiset suojarusteet takaavat turvallisen työskentelyn. Suojarusteina toimii suojalasit, kuulosuojaimet ja veden roiskumisen ja ravan vuoksi käytetään pitkää esiliinaa. Suojakäsineet eivät kuulu varustukseen, sillä kiveä ja lasia työstetään niin lähellä pyöriviä laitteistoja. Timanttisaha ei tee haavaa paljaaseen ihoon ja materiaalia on mahdollista työstää aivan terän lähellä turvallisesti. Muotoiluun voi käyttää isoja

vesitahkoja, tässä tapauksessa käytettiin ainoastaan timanttitahkoa. Alla kuva yhdenlaisesta kivisahasta.

Kuva 5. Kivisaha (Turunen, 2018)

Produktioon käytetyt lasimateriaalit sahattiin tai rikottiin paloiksi ja sirpaleiksi. Paloja muotoiltiin pyöreiksi ja soikeiksi muodoiksi timanttitahkolla. Jotkin palat muotoiltiin enemmän kasvojen muotoja mukaillen. Ajatus lasin herkästä särkyvyydestä kiteytti ajatusta mielen hauraudesta. Metallista piirtopuikkoa käyttäen, lasiin piirrettiin naarmuttaen pintaan kasvoja ja kasvonpiirteitä. Kasvonpiirteet toteutettiin luonnosmaisesti hahmotellen ja jäljet toistuivat varjoissa. Säröt ja sirpaleet toteuttaa ajatusta traumausten näkymisestä ja niiden näkymättömyydestä. Lasikasvoja tehtiin yhteensä 60 erilaista ja erikokoista kappaletta, joista installaatioon käytettiin 52 kappaletta. Alla kuvia valmiiksi tehdyistä kasvoista (Kuvat 7 ja 8). Kuvissa näkyy joidenkin osien kuperuus ja sävyvivahteet lasissa (Kuvat 6, 7 ,8).

Kuva 6. Kasvojen muotoja

Kuva 7. Lähikuva lasikasvoista

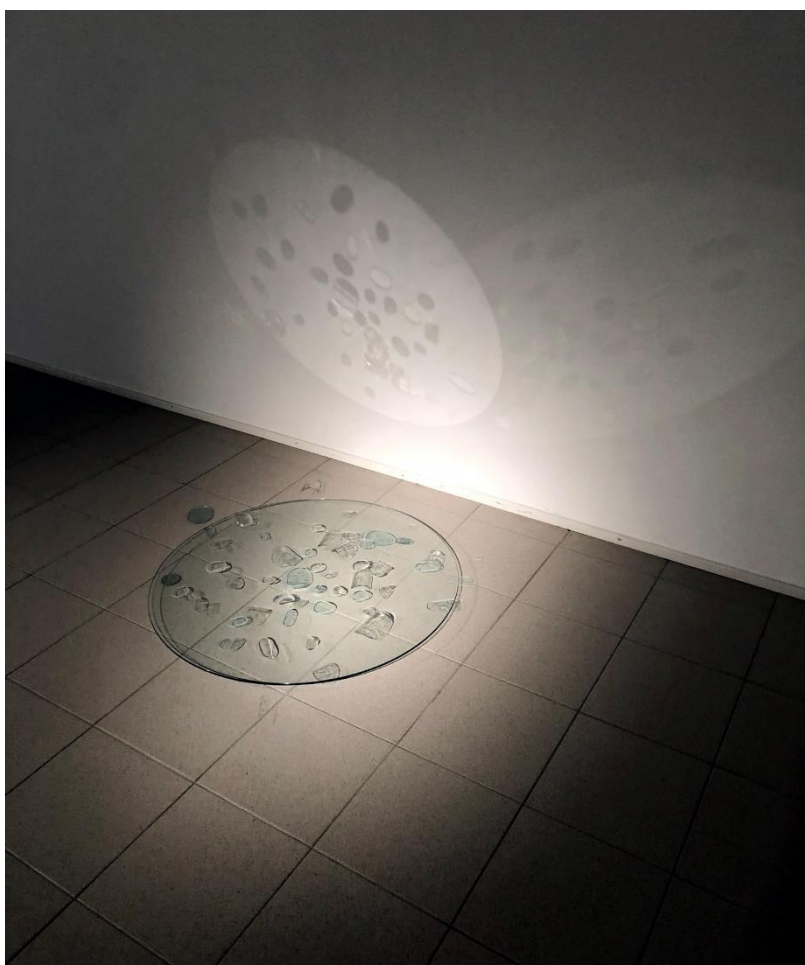
Kuva 8. Sävyvivahteita

3.3. Installaatio

Installaatio on tiettyyn tilaan tai paikkaan tehty teos ja siinä hyödynnetään tilan ominaisuuksia. Sama teos voidaan installoida aina uudelleen eri tiloihin ja lopputulos voi aina olla hiukan erilainen. Installaatiota on vaikeaa luokitella ja usein teos on tarkoitettu osallistavaksi taiteenkokijalle ja sitä voi tarkastella parhaiten itse tilassa. Installaatiossa on tarkoitus antaa katsojalle useamman aistin kokemus. (Hakala, 2022; Nykyaiteen sanasto, Kiasma.)

Kasvoja muistuttavat lasinpalaset esitettiin installaationa lasitason päällä. Lasikasvot toimivat itse teoksen lasitason kannattelijoina, sekä rikkovat pyöreää muotoa paikoitellen ulkona pyöreästä kehästä. Näyttelytilan valot asennettiin niin, että sekä varjot piirtyvät lattiaan ja materiaali heijasti seinään. Installaatio luotiin lähes maan tasalle ja tämä mahdollisti selkeät

varjot. Teoksella haluttiin luoda tunnelma huomaamattomasta trauman kokemuksesta, jonka kuitenkin huomaa lähemmin tarkasteltaessa. Katsojille haluttiin mahdollisuus tarkastella teosta useasta eri tasosta. Teoksen lasikasvot ovat pyöreän tason alla, sekä päällä ja luovat tilaan varjoja ja heijastumia läpinäkyvyydellään. Teoksen varjot sekoittuivat lasin kanssa ja katsojalle ei ollut selvillä oliko kasvot lasitason alla vai päällä. Trauman kasvot voivat näyttää miltä tahansa ja kokemus on erilainen kaikille. Varjot ja läpinäkyvyys työssä toteutti trauman kokemuksen näkymättömyyttä ja kuinka se on piilossa mutta kuitenkin esillä.

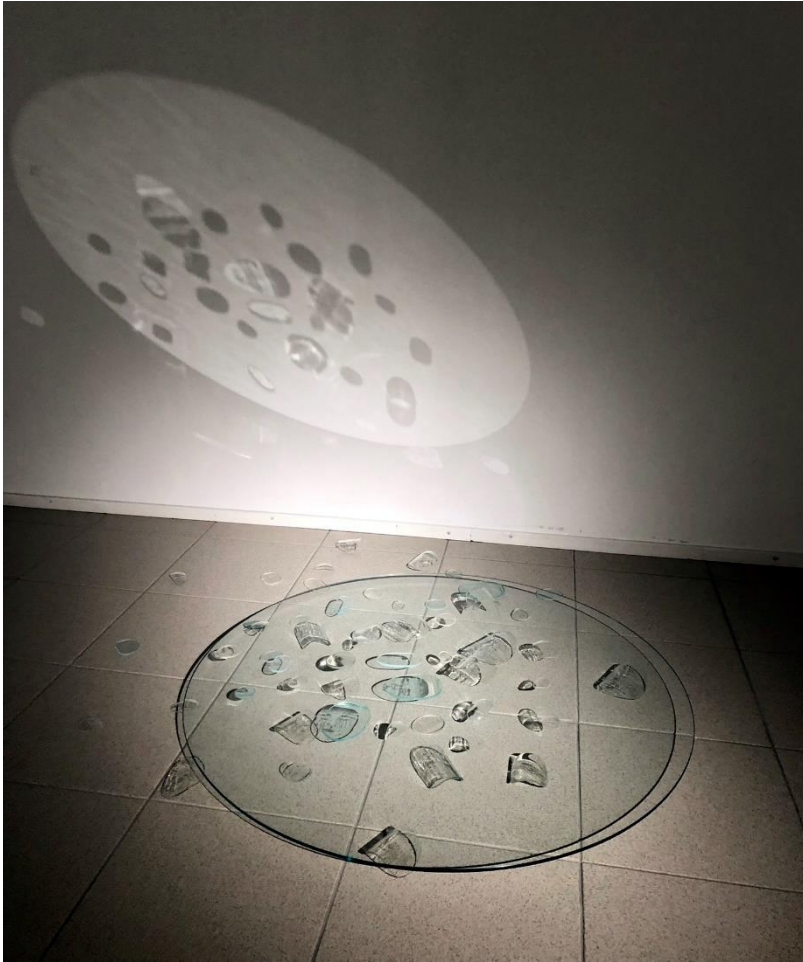

Kuva 9. Installaatiokokeilu kahdella valonheittimellä

Kuva 10. Lopullinen installaatio

Kuva 11. Lopullinen installaatio toisesta kulmasta

Kuva 12. Lähikuva installaatiosta

4. Yhteenveto ja pohdinta

Voiko traumaa kuvata? Käytöksestä voi huomata trauman oireita. Taiteellinen produktio tutki trauman jättämää jälkeä kasvojen kautta. Trauman kasvot voivat näyttää miltä vain ja trauman syytä pitää tutkia syvemmältä. Teoksessa pohdittiin teemaa varjojen ja läpinäkyvän materiaalin kautta. Materiaalilla ja esitystavalla haluttiin kuvata ihmismielen haurautta ja paineen alla toimimista. Teos installoitiin näyttelytilaan ja läpinäkyvä lasi ja teokset esitettiin lähellä lattianpintaa. Lasikasvot olivat osittain toistensa päällä ja varjot, heijastukset ja teokset sekoittuivat keskenään. Katsojalle ei välttämättä selvinnyt mitkä lasikasvoista oli lasilevyn alla. Lasitason kehän ulkopuolelle sijoitettiin myös osa kasvoista rikkomaan asetelmaa. Työlle ei rakennettu omaa jalustaa, sillä työn haluttiin olevan huomaamaton ja katsojan piti olla aktiivisempi tutkiakseen teosta tarkemmin. Installaatioissa teokseen suunnattiin ensin kaksi valoheitintä katosta niin, että valokeilat osoittivat ristiin ja heijastumia näkyi kaksi näyttelytilan seinällä. Lopputulokseen jäi osoittamaan yksi valoheitin ja tulos oli selkeämpi ja varjot piirtyivät tarkemmin. Teoksen esitystapaa pohdittiin tarkkaan. Kysymyksenä oli jääkö läpinäkyvä teosinstallaatio muiden teosten varjoon. Olisiko vaarana, että teos jää jalkoihin, kävijöiden määrästä riippuen. Teos päätettiin näyttää sellaisenaan, suunnitelman mukaan, ilman rajattua aluetta tai jalustaa. Esitystapa toi aihetta esiin halutulla tavalla ja vastasi alkuperäistä suunnitelmaa.

Lähteet

Aholainen ym. 2021. Miten taide vaikuttaa? Kulttuurisia näkökulmia hyvinvointiin ja terveyteen. Lääkärilehti. Viitattu 26.02.2022. Saatavissa <https://www.laakarilehti.fi/tieteessa/kat-sausartikkeli/miten-taide-vaikuttaa-kulttuurisia-nakokulmia-hyvinvointiin-ja-terveyteen/?public=29e7a5eeae789608f35becb2cc8ef7a4#reference-5>

Hakala M. 2022. Mitä on installaatio? Marjahakala.fi. Viitattu 05.03.2022. Saatavissa <http://marjahakala.fi/mita-on-sisatilaan-rakennettu-installaatio/mita-on-installaatio-tilataidetta-voi-tehda-myos-sisalle/>

Jääskinen A. 2017. Vaikeiden tunteiden hyväksyminen nopeuttaa olosi kohenemistä. Tunne & Taida, Suomen Tunnetaitokoulutus. Viitattu 01.03.2022. Saatavissa <https://www.tunnejataida.fi/vaikeiden-tunteiden-hyvaksyminen-nopeuttaa-olosi-kohene-mista>

Kahlo, F. Henry Ford Hospital. Viitattu 10.12.2021. Saatavissa <https://www.fridakahlo.org/henry-ford-hospital.jsp>

Kiasma Kansallisgalleria. Nykyaiteen sanasto. Nykyaiteen museo Kiasma. Viitattu 05.03.2022. Saatavissa <https://kiasma.fi/nykyaiteen-sanasto/>

Kookas.fi. 2022. Mitä on surrealismi? Viitattu 27.02.2022. Saatavissa <https://www.kookas.fi/taide/tyylit-ja-kaudet/mita-on-surrealismi>

Lasilipponen. Kuvio- ja sävylasit. V.E. Lipponen Oy. Viitattu 03.03.2022. Saatavissa <https://www.lasilipponen.fi/rakennus-ja-sisustuslasit/lasityypit/kuvio-ja-savylasit/>

Magritte, R. The Lovers II. Viitattu 10.12.2021. Saatavissa <https://www.renemagritte.org/the-lovers-2.jsp>

Mielipalvelut Oy. 2017. Traumot ja traumatisoituminen. Viitattu 14.02.2022. Saatavissa <https://www.mielipalvelut.fi/traumat-ja-traumatisoituminen/>

Pilkington. Floatprosessi. Nippon Sheet Glass Co., Ltd. Viitattu 03.03.2022. Saatavissa <https://www.pilkington.com/fi-fi/fi/tietoa-yhtiosta/mita-lasi-on/floatprosessi>

Pilkington. Mitä Lasi on? Nippon Sheet Glass Co., Ltd. Viitattu 03.03.2022. Saatavissa <https://www.pilkington.com/fi-fi/fi/tietoa-yhtiosta/mita-lasi-on>

Rehmonen, E. 2021. Ammatillaisen näkemys. Miesplus. Viitattu 10.12.2021. Saatavissa https://www.instagram.com/p/CU_yKluNOrp/

ReneMagritte.org. Rene Magritte Biography. Viitattu 10.12.2021. Saatavissa <https://www.renemagritte.org/biography.jsp>

Suomen EMDR-yhdistys. 2019. Trauma. Viitattu 15.02.2022. Saatavissa <https://emdr.fi/trauma/>

Suomen Mielenterveys ry. Tunteen ilmaiseminen. Viitattu 01.03.2022. Saatavissa <https://mieli.fi/vahvista-mielenterveyttasi/tunteet-ja-tunnetaidot/tunteen-ilmaiseminen/>

Suomen Pakkauskierrätys RINKI Oy. Suomen Keräyslasiyhdistys kierrättää lasipakkauksia. Viitattu 03.03.2022. Saatavissa <https://rinkiin.fi/tietoa-ringista/suomen-kerayslasiyhdistys/#d7527204>

Suomen Taideterapia yhdistys. 2022. Taideterapia. Viitattu 15.02.2022. Saatavissa <https://www.suomentaideterapiayhdistys.fi>

Tieteen Termipankki. 2022. Muotokuva. Viitattu 01.03.2022. Saatavissa <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Taidehistoria:muotokuva>

Turunen M. 2018. Korukiven hiontavaiheet. Geologia.fi. Viitattu 05.03.2022. Saatavissa <https://www.geologia.fi/2018/08/05/korukiven-hiontavaiheet/>

Vihtan Oy. 2020. Lasivärit. Viitattu 03.03.2022. Saatavissa <https://www.vihtan.fi/ammattilaiset/lasivarit>

